

T.C.
MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI

MEGEP

(MESLEKÎ EĞİTİM VE ÖĞRETİM SİSTEMİNİN
GÜÇLENDİRİLMESİ PROJESİ)

**KONAKLAMA VE SEYAHAT
HİZMETLERİ**

ANADOLU HALK KÜLTÜRÜ

ANKARA 2006

Milli Eğitim Bakanlığı tarafından geliştirilen modüller;

- Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığının 02.06.2006 tarih ve 269 sayılı Kararı ile onaylanan, Mesleki ve Teknik Eğitim Okul ve Kurumlarında kademeli olarak yaygınlaştırılan 42 alan ve 192 dala ait çerçeve öğretim programlarında amaçlanan mesleki yeterlikleri kazandırmaya yönelik geliştirilmiş öğretim materyalleridir (Ders Notlarıdır).
- Modüller, bireylere mesleki yeterlik kazandırmak ve bireysel öğrenmeye rehberlik etmek amacıyla öğrenme materyali olarak hazırlanmış, denenmek ve geliştirilmek üzere Mesleki ve Teknik Eğitim Okul ve Kurumlarında uygulanmaya başlanmıştır.
- Modüller teknolojik gelişmelere paralel olarak, amaçlanan yeterliği kazandırmak koşulu ile eğitim öğretim sırasında geliştirilebilir ve yapılması önerilen değişiklikler Bakanlıkta ilgili birime bildirilir.
- Örgün ve yaygın eğitim kurumları, işletmeler ve kendi kendine mesleki yeterlik kazanmak isteyen bireyler modüllere internet üzerinden ulaşılabilirler.
- Basılmış modüller, eğitim kurumlarında öğrencilere ücretsiz olarak dağıtılır.
- Modüller hiçbir şekilde ticari amaçla kullanılamaz ve ücret karşılığında satılamaz.

İÇİNDEKİLER

AÇIKLAMALAR	ii
GİRİŞ	1
ÖĞRENME FAALİYETİ	3
1. TÜRK HALK BİLİMİ	3
1.1. Halk Bilimi	3
1.1.1. Tanımı	3
1.1.2. Tarihçesi	9
1.1.3. Dernekler ve Kurumlar	10
1.2. Kültür	11
1.2.1. Tanımı	11
1.2.2. Yapısı	13
1.2.3. Kültürün Özellikleri	13
1.2.4. Kültürün Değişimi	14
ÖĞRENME FAALİYETİ-2	19
2. ANADOLU KÜLTÜRÜ VE	19
GELENEKSEL ADETLER	19
2.1. Sosyal Normlar	19
2.1.1. Tanımı	19
2.1.2. Çeşitleri	19
2.1.3. Sosyal Davranış, Vaziyet Alış, Beklenti	21
2.1.4. Akrabalık ve Komşuluk ilişkileri, İmece, Kutlama, Törenler	21
2.2. Anadolu’da Geleneksel Adetler	23
2.2.1. Doğum Adetleri	23
2.2.2. Evlenme Gelenek ve Göreneklere	26
2.2.3. Ölüm Adetleri	29
2.2.4. Geleneksel Beslenme Biçimleri	30
2.2.5. Sofra Adetleri	31
2.2.6. Anadolu’ da Giysi	34
UYGULAMA FAALİYETİ	38
ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME	40
CEVAP ANAHTARLARI	42
MODÜL DEĞERLENDİRME	43
KAYNAKÇA	44

AÇIKLAMALAR

KOD	999BB0001
ALAN	Konaklama ve Seyahat Hizmetleri
MESLEK/DAL	Rezervasyon /Operasyon Elemanı
MODÜLÜN ADI	Anadolu Halk Kültürü
MODÜLÜN TANIMI	Türk Halk Bilimi ve Anadolu Halk Kültürü konularının işlendiği öğretim materyalidir.
SÜRE	40/24
ÖN KOŞUL	Bu modülün ön koşulu yoktur.
YETERLİLİK	Konuklarına Anadolu halk kültürünü tanıtmak.
MODÜLÜN AMACI	Genel Amaç: Uygun ortam sağlandığında Türk Halk Bilimine uygun olarak konuklara Anadolu Halk Kültürü'nü tanıtılabileceksiniz Amaçlar <ul style="list-style-type: none">➤ Türk Halk Bilimini inceleyip doğru olarak tanımlayabileceksiniz.➤ Anadolu Halk Kültürünü inceleyip konuklara doğru olarak tanıtılabileceksiniz.
EĞİTİM ÖĞRETİM ORTAMLARI VE DONANIM	Bilgisayar, İnternet, kütüphane, alanla ilgili dernek ve kurumlar, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Bakanlığın İl Kültür Müdürlükleri. .
ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME	Modülün içinde yer alan her faaliyetten sonra verilen ölçme araçları ile kazandığınız bilgi ve becerileri ölçerek kendi kendinizi değerlendirebileceksiniz. Modül sonunda öğretmeniniz tarafından hazırlanan ölçme araçları ile modül sonunda kazandığınız bilgi ve becerileri değerlendirecektir.

GİRİŞ

Sevgili Öğrenci,

Anadolu, coğrafi konumu nedeniyle tarih boyunca birçok medeniyetin, kültürün kesiştiği nokta olmuştur. Anadolu kültürü, yüzyılların deneyimlerinden süzülerek biçimlenmiş, kuşaktan kuşağa aktarılan bir değerler bütünü haline gelmiştir.

Anadolu kültürü, tarihsel bağları nedeniyle kendisine özgü bir durumu vardır. Anadolu tarih boyunca çeşitli göçlerin olduğu, farklı kültürlerin yaşandığı, savaşların yapıldığı, ticaret yollarının geçtiği bir coğrafyadır.

Anadolu kültürü gelenekleriyle, örf adetleriyle, halk oyunları, mutfağıyla dünyanın sayılı zengin kültürlerindedir.

Anadolu kültürünün nitelikleri, yapısı yeterince bilinmediği için turizm sektöründe Anadolu Halk kültürünün tanıtımı da bazen yanlış yapılıyor. Bu durum asırlar boyunca oluşmuş kültürel değerlere büyük zararlar vermektedir. Turizm işletmelerinde Türk kültürünün tanıtımıyla ilgili yapılan faaliyetlerin çoğu yetersiz veya sığ içerikler tercih edildiği için Anadolu Halk kültürünün tanıtımına katkı sağlamıyor. Kültürel değerleri, gelen konuklara doğru bir şekilde aktarmak için turizm sektöründe çalışan personelin de Anadolu Halk kültürünü doğru tanıyan ve doğru aktaran bireylerden oluşması çok önemlidir.

Bu modülle turizm sektöründe görev alacak siz değerli öğrencilerimiz Anadolu Halk kültürünü tanıyacaksınız ve öğreneceksiniz. Bu modül sonunda, öğrendiklerinizi konuklara doğru bir şekilde aktarabileceksiniz.

ÖĞRENME FAALİYETİ-1

AMAÇ

Bu öğrenme, faaliyetle uygun ortam sağlandığında Türk Halk Bilimini doğru olarak tanımlayabileceksiniz.

ARAŞTIRMA

- Türk halk biliminin ne olduğunu araştırıp arkadaşlarınıza sununuz.
- Halk bilimi alanlarından olan halk edebiyatında ,fıkra, mani, masal ve tekerleme örnekleri bularak arkadaşlarınıza sununuz.
- Yaşadığınız bölgedeki halk bilimi ile ilgili faaliyet yürüten dernek veya kurumları araştırınız.

1. TÜRK HALK BİLİMİ

1.1. Halk Bilimi

1.1.1. Tanımı

Halk Bilimi diğer bir isimle folklor sözü İngilizce “folk” ve “lore” sözcüklerinden oluşmuştur. Folk “halk”,lore ise “bilim” anlamına gelir.Halk Bilimi kavramını ilk olarak 1846 yılında kullanan İngiliz William J.Thoms'tur .

Her ulusun kendine özgü bir toplum yapısı bulunması nedeniyle Halk Biliminin tanımlaması, kapsamının belirlemesinde her ülkenin bilginleri ,kendi toplumlarının yaşayışlarına göre değerlendirmeler yapmışlardır.Örneğin ,

Almanya'da Halk Bilimi, siyasal bilimlerin giriş yeri, giriş odası ve sosyal politikanın köken ve kaynak kitabıdır.

Amerika'da Halk Bilimi, uygarlık tarihini inceleyen sosyal bilimlerden biri olarak kabul edilmektedir.

Belçika'da Halk Bilimin amacı, halk sınıflarının yaşayışlarına, uygarlıklarına ait olan her şeyi toplamak ve inceleyerek yaşamaktır.

Fransa'da Halk Bilimi , halk yaşayışını inceler.Halk Bilimi, uygar uluslardaki halk düşüncesinin incelenmesidir.Halk Bilimi, hiçbir aydının öğretmediği, halkın kendi kendine öğrendiği efsane, gelenek, hikaye, şarkı, bilmece, söz düzeni, yıldızlara ait inanma ve büyüler gibi bilgilerdir.

İngiltere'de Halk Bilimi, gelenekler bilimidir.Halk Bilimi, yazılı belgeleri değil; atalardan gelen geleneklerin etkisi altında inanılan ve yapılan şeyleri inceler.

Halk Biliminin anlamı, tanımı ve konuları Türk halk bilim uzmanları tarafından işlenmiştir.M.Şakir Ülkütaşır, Sedat Veyis Örnek gibi bilim adamlarını örnek verebiliriz.

Sedat Veyis Örnek'e göre Folklor, bir ülke yada belirli bir bölge halkına ilişkin maddi ve manevi alanlardaki kültürel ürünlerini konu edinen, bunları kendine özgü yöntemlerle derleyen, sınıflandıran, çözümleyen, yorumlayan ve son aşamada bir bütünlüğe vardırılmayı amaçlayan bir bilim dalıdır.

Doğumdan ölüme kadar insanların yaşantısında yer alan maddi ve manevi bütün kültür öğelerini, bilimsel olarak derleyen,araştıran, değerlendiren ve bunların sistematik bir açıklamasını yaparak insanlığın kültür tarihini ve özellikle halk kültürünün genel gelişme kurallarını inceler.Bununla birlikte kültürler arasındaki farklılıkları ve benzerlikleri belirleyip ortaya koyarak gerektiğinde bilimsel sonuçları halk yararına olacak biçimde düzenleyip halka aktaran ve hatta bir takım uygulamalarda bulunan bir bilim dalıdır.

Fotoğraf 1:Tokat Değnek Oyunu

Halk Bilimi, bir ülkede yaşayan halkın olduğu kadar çeşitli sosyal grupların ortaya koyduğu gelenekleri, inançları, töreleri, müziği, oyunları anonim veya bireysel sözlü geleneklerden kaynaklanan edebi ürünleri, el sanatlarını, halk hekimliğini, mimariyi ve müzeciliği inceler.Bunlarla bağlantılı olarak o topluluğun dinsel, siyasal, sosyolojik ve psikolojik tutum ve davranış biçimlerini araştırarak yazılı ve sözlü kaynaklardan derlenip toplanan her şeyi kütüphanelerde, arşivlerde ve müzelerde düzenli bir şekilde kamuoyun hizmetine sunar.

Fotoğraf 2:Kütahya Kaşıkli Oyunu

Halk biliminin bir diğer tanımı, bir ülkede yaşayan halkın kültür ürünlerini, sözlü edebiyatını, geleneklerini ,törelerini, inançlarını, mutfağını, müziğini, oyunlarını, halk hekimliğini vb. gibi konularını inceleyerek bunların birbirleriyle ilişkilerini belirten bir bilim dalıdır.

Fotoğraf 3: Isparta Seyirlik Oyunu

Halk Bilimin içerisine giren konuların, yeterli ve herkesin üzerinde anlaşılabilceği bir Őemasını dŐzenlemek zordur. Çünkü sosyal bilimleri çoğunda olduğu gibi Halk biliminde de bir takım konuların sınırlarını kesin olarak çizmek, bunların bilimlerle olan sınır anlaşmazlıklarını önlemek güçtür.

Halk Bilimin çalışma konularıyla ilgili olarak yapılan tasnif çalışmaları hakkında yabancı ülkeler ve Türkiye’den bazı örnekler :

- **Halk Edebiyatı**
 - Destanlar
 - Efsaneler
 - Masallar
 - Halk Hikayeleri
 - Fıkralar
 - Atasözleri-Deyimler
 - Tekerlemeler
 - Bilmeceler
 - Ağıtlar
 - İlahiler
 - Maniler
- **Halk Tiyatrosu**
 - Ortaoyunu
 - Karagöz
 - Kukla
 - Seyirlik Köylü Oyunları
- **Halk Oyunları**
 - Horon
 - Zeybek
 - Misket
 - Halay vb.
- **Halk Bilgisi**
 - Halk Hukuku
 - Halk Hekimliği
 - Halk Takvimi
- **Giyim-Kuşam-Süs**
 - Erkek Giyimi
 - Kadın Giyimi
 - Çocuk Giyimi
 - Günlük Giyim
 - Törensels Giyim

- **Bayramlar-Karşılamlar-Uğurlamalar**
 - Dinsel Nitelikli Bayramlar
 - Yerel Nitelikli Bayramlar
 - Karşılama ve Uğurlama
- **Adlar**
 - İnsan Adları
 - Asıl Adlar
 - Soyadları
 - Lakaplar-Takma Adlar
- **Halk Müziği**
 - Uzun hava
 - Bozlak
 - Deyiş vb.
- **Halk sanatları ve Zanaatları**
 - İşletme ,Örme,Dokuma,Basma İşleri
 - Ağaç, Taş, Maden ,Toprak, Cam, Deri İşleri
- **Beslenme-Mutfak**
 - Sofra Düzeni
 - Yemek Çeşitleri
 - Mutfak Düzeni
 - Besin Elde Etme
 - Besin Türleri
- **Dernekler, Kuruluşlar, Dayanışma ve Yardımlaşma**
 - Esnaf Dernekleri
 - Dinsel Kuruluşlar
 - Cins ve Yaşa Dayalı Örgütler
 - Komşuluk
- **Dinsel-Büyüsel İçerikli İnançlar**
 - Ziyaretler ,Türbeler,Mezarlar
 - Fal, Rüya Yorumu
 - Büyücülük
- **Kalıp Hareketler-Kalıp Sözcükler**
 - Günlük Yaşama İlgili Olanlar
 - Törenselleşmiş Yaşamla ilgili Olanlar
 - İslık Çalma
 - Çağırma

➤ **Çocuk Oyunları**

- Çelik çomak
- Topaç
- Çember çevirme
- Dokuz kiremit
- İple oynanan oyunlar
- Topla oynanan oyunlar
- Saklambaç

➤ **Geçiş Dönemleri**

- Doğum
- Sünnet
- Evlenme
- Ölüm

➤ **Ölçme-Tartma-Hesaplama Birimleri**

➤ **Taşıtlar Taşıma Teknikleri**

➤ **Ekonomi Türleri**

➤ **Barınak Konut**

➤ **Halk bilimi alanına giren birkaç halk edebiyatı örneği;**

• **Fıkra**

Çevreden bir grup insan, Hoca'yı çevirmişler.

Hocam size bir sorumuz var demişler ve sormuşlar. Hocam dünyanın ortası neresi? Hoca, beş on adım ilerlemiş, bastonunu yere saplamış. Dünyanın ortası burasıdır demiş.

Şaşkın şaşkın bakan grup, nasıl olur Hocam? Derler.

Hoca'da ;

İnanmazsanız ölçün.....de.

• **Mani**

Çayda çanak kırılmış,
Kız oğlana vurulmuş,
Oğlan almam dedikçe,
Kız boynuna sarılmış.

• **Tekerleme**

Hakkı Hakkı'nın hakkını yemiş,
Hakkı Hakkı'dan hakkını istemiş,
Hakkı Hakkı'ya hakkını vermemiş,

Hakkı'da Hakkı'nın hakkından gelmiş.

1.1.2. Tarihçesi

Halk bilimi(folklor) terimini, 1846 yılında ilk kullanan İngiliz William J. Thoms'tur.İngiltere'de 1878 yılında “Folklore Society” adıyla bir dernek kurulmuş.İskandinav, Rus, Portekiz, İspanyol bilginleri de aynı kelimeyi kullanmışlardır.

Türkiye'de halk bilimi çalışmaları Batı ülkelerine nazaran geç başlamıştır. Cumhuriyet dönemine kadar halk bilimi konusundaki çalışmalar, daha çok kişisel ve dağınık görünümündedir. Bu alanda araştırma yapan bazı araştırmacılar şunlar: Ziya Gökalp, Mehmet Fuat Köprülü, Rıza Tevfik Bölükbaşı, Selim Sırrı Tarcan ve Rauf Yekta Bey.

Cumhuriyet dönemiyle birlikte bu alanda bazı çalışmalar başlamıştır.1927 yılında Ankara'da “Anadolu Halk Bilgisi Derneği” daha sonra “Türk Halk Bilgisi Derneği” adını alarak, Türk halk bilimine dönük çalışmaları başlatan ilk kuruluş olmuştur. Bu dernek, çıkardığı “Halk Bilgisi Haberleri” adlı süreli yayınıyla ülkemizin çeşitli yörelerinden derlenen Halk Bilimi verilerini toplu olarak sunmuştur. “Halk Bilgisi Toplayıcılarına Rehber” adlı kılavuzda yayınlamıştır.

1932 yılında kurulan Halkevleri kültürün araştırılması, incelenmesi, yaygınlaştırılması, ve halkla kaynaştırılmasında önemli rol oynamıştır.Halkevlerinin Köycülük Kolları, köy ve kasabalara geziler düzenlemiş; bu gezilerde elde edilen folklor verileri yerel dergilerde yayımlanmıştır.

Halka dönük etkinlikleriyle bu kuruluşlar çeşitli illerde çıkardıkları yerel dergiler, yayınladıkları kitaplar vasıtasıyla halk bilimi alanındaki gerecinin büyük bir bölümünü yok olmaktan kurtarmıştır.Halk Bilimini ilgilendiren kılavuz ve el kitaplarının büyük bir bölümü halkevlerinin aracılığı ile okuyucuya kazandırılmıştır.

1955 yılında “Türk Halk Sanatlarını ve Ananelerini Tetkik Cemiyeti “ kurulmuştur. Bu cemiyet, iki kez ad değiştirerek günümüzdeki “Folklor Araştırmalar Kurumu” adını almıştır.

Hacettepe Üniversitesi, Ortadoğu Teknik Üniversitesi öğrencilerinin öncülüğüyle kurulan iki dernek de(Türk Halk Bilimi Kulübü ve Halk Bilimi Topluluğu) süreli yayınları, sergileri, açık oturumlarıyla halk bilimi alanına katkı sağlamışlardır.

Türk Dil Kurumu da “Halk Ağzından Derleme Dergileri”, “Derleme ve Tarama ” sözcükleriyle dil konusunda Halk Bilimine katkıda bulunan kurumlardandır.

Üniversitelerde uzun yıllar bağımsız bir Halk Bilimi Kürsüsü kurulamamıştır. Ancak 2000 yılında Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi ' nde kurulmuştur.

Hacettepe Üniversitesi 'nde “Sosyal Antropoloji ve Genel Türk Edebiyatı ” bazı araştırmalar ve incelemeler de Halk Bilimi kapsamına girmektedir.Sosyal Antropoloji Bölüm

Başkanlığı yapmış olan Prof. Dr. Bozkurt Güvenç'in ,Halk Bilimi alanında önemli katkıları olmuştur.

İş Bankası, Yapı Kredi Bankası, Akbank gibi bankalar özellikle yayın alanındaki etkinlikleriyle Halk Bilimi alanına katkıları oluyor.

Halk Bilimi alanında hizmet veren resmi bir kuruluş olarak Kültür Bakanlığı ,Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü geçmişten bugüne birtakım değişiklikler geçirerek kurulmuştur.Genel Müdürlükçe ,Halk Kültürünün bütün konularında yapılan araştırmalar, yurt içi ve yurt dışı olmak üzere Folklor Araştırmacıları tarafından görüşme tekniği, ses kayıt cihazları, fotoğraf makineleri ve kamera kullanarak yapılmaktadır.

Bunun dışında Halk Bilimi alanında faaliyet gösteren diğer bazı kurum ve kuruluşlar şunlardır: Folklor Araştırmaları Vakfı, Folklor Araştırmaları Kurumu vb gibi kurumlar mevcuttur.

1.1.3. Dernekler ve Kurumlar

- Folklor Araştırmaları Vakfı
- Halkevleri
- Halk Oyunları Yayma ve Araştırma Derneği- Ankara
- Halkbilimi Araştırma ve Yayma Kurumu –Ankara
- Halk Ozanları ve Aşıklar
- Ege Üniversitesi Türk Dünyası Araştırma Enstitüsü
- Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi
- Halk Bilgisi Derneği
- Hacettepe Üniversitesi Sosyal Antropoloji ve Genel Türk Edebiyatı
- Hacettepe Üniversitesi Türk Halk Bilimi Kulübü
- Gazi Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Gazi Türk Halk Bilimi Topluluğu
- Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Türk Dil Kurumu Turizm ve Kültür Bakanlığı Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü(HAGEM)
- TRT Genel Müdürlüğü
- Atatürk Kültür Merkezi
- Yapı ve Kredi Bankası
- Türkiye İş Bankası
- HOY-TUR Turizm Folklor Derneği

- Ankara Folklor Eğitim Merkezi
- Anadolu Folklorunu Tanıtma ve Eğitim Derneği

1.2. Kültür

1.2.1. Tanımı

Sözcük olarak kültür, bir toplumda geçerli olan ve gelenek halinde devam eden, her türlü duygu, düşünce, dil, sanat yaşayışlarının tümü, belli bir konuda edinilmiş, geniş ve sistemli bilgi şeklinde tarif edilmektedir (Meydan Larousse).

Günlük konuşmalarımızda ya da sanat ve bilim çalışmalarında kullandığımız kültür sözcüğü, Latince kökenli olup Türkçe'ye Fransızca'dan geçmiştir. Latince **culture**, toprağa bir şeyler ekip ürün almak, üretmek anlamlarında kullanılıyordu.

Kültür sorunlarıyla uğraşan dala, “etnoloji” veya “sosyal kültürel antropoloji” adı verilmekte olup bu alandaki kültür sözcüğü günlük dilimizdeki kültür sözcüğünden çok daha geniş kapsamlı bir kavram olarak uygarlık anlamında kullanılmaktadır.

Kültür, en geniş sınırlarına sosyolojik çerçevede ulaşmakta olup sosyolojik olarak bir “bir yaşama biçimi”dir. Bu anlamda kültür insan olarak belli bir topluma öğrendiklerimizle, yaptıklarımızın bir toplamı sayılabilir.

İnsanbilimciler, kültürü dört temel kavram üzerinde yoğunlaştırarak açıklamaktadırlar. Bunlar sırasıyla şunlardır.

Kültür, bir toplumun ya da bütün uygarlıkların birikimidir.

Kültür, belli bir toplumun kendisidir.

Kültür, bir dizi sosyal süreçlerin bileşkesidir.

Kültür, bir insan ve toplum kuramıdır.

Bir toplumun maddi ve manevi alanlarda oluşturduğu ürünlerin tümüdür.

Yukarıdaki tanımda maddi ve manevi kültür kavramı geçmektedir toplumların maddi ve manevi kültür öğelerine birkaç örnek vermek gerekirse,

➤ Maddi Kültür Öğeleri

- Ev
- Araba
- Kıyafet
- Yiyecek vb.

NOT: Maddi kültür öğeleri somuttur yani varlığı algılanabilen öğelerdir.

➤ Manevi Kültür Öğeleri

- Hukuk
- Din

- Ahlak
- Gelenek ve Görenek
- Örf ve adetler

NOT: Manevi kültür öğeleri soyuttur yani varlığı fiziki olarak algılanamayan öğelerdir.

İnsanlar çeşitli gereksinimlerini karşılamak için kültürü yaratmışlardır. Örneğin, giysiler üşümei önlemek, sıcaktan korunmak için, sandalye oturmak için, kilimler yaşadığı ortamı uygun hale getirmek için, hukuk toplumsal düzeni sağlamak için kullanılmıştır.

Fotoğraf 4: Muğla Milas Kilimi

**Resim1 : Arzu Taşkıran Sağıroğlu
“Anadolu’da Kilim”**

Kısaca, kültür, toplumun yüzlerce, binlerce yıldan beri oluşturduğu ortak amaçların, beklentilerin, değerlerin, inançların, duygu ve düşüncelerin, özetle ortak davranış kalıplarının depolandığı, saklandığı toplumsal bir bellek diyebiliriz.

Fotoğraf6: Antalya Bölgesi Halısı

Fotoğraf 5: Tulum Çalan Bir Genç

Diğer bir ifade ile kültür, bir toplumun gelenek, görenek, sanat, düşünce yapısı, tarihsel birikim ve sosyal kurumlar gibi varlıkların tümünü kapsayan ve bireyler arasında duyuş ve düşünüş birliğini sağlayan, şekillenmiş, ortak maddi ve manevi değerlerdir.

Kültür tarihinde, tarihsel devinimin (hareketlilik) en iyi yansıttığı kabul edilen şu tanım da yaygındır: “Kültür, bir toplumda geçerli olan ve gelenek halinde devam eden her türlü dil, duyuş, inanç, sanat ve yaşayış öğelerinin tümüdür.”

1.2.2. Yapısı

Kültür, belli bir kökten gelmiş bir toplumun “ana mayası” anlamındadır. Bir toplumun ana mayasını yani kültürünü, o toplumun dil, yazı ,tarih, din, töre, gelenek, görenek, edebiyat ve sanat birliğinin toplamı belirler, bir toplumun benliğini oluşturan bu ortak değerler, o toplumun diğer toplumların kimliklerinden nasıl ve nerede ayrıldığını belgeler. Bir toplumun üyesi olan her kişinin yapısında ve benliğinde, o toplumun mayasında bir parça bulunur.

Kültür kavramının varlığı için temel etmen, bir insan topluluğu ve onu oluşturan aile ve bireylerin varlığıdır. Bütün kültür öğeleri, kültürel unsurlar insan tarafından var edilmiştir. Yani kültürün temel kaynağı insandır.

Kültür, tarihi süreç içerisinde oluşur; milletler yaşadıkça oda yaşar. Dededen, atadan gelen kültürel değerler, yaşayan insanların duyuş, düşünce ve yaşantılarıyla şekillenir zaman içerisinde gelişerek bazen de değişerek devam eder. Kültür değerleri hiçbir zaman statik kalmazlar devamlı değişim halindedirler. Bu değişim çok hızlı olmaz, yıllar bazen de yüzyıllar süreci içinde olur.

Fotoğraf7:Nargile

1.2.3. Kültürün Özellikleri

Kültür her toplumda şu ortak özellikleri gösterir.

- **Toplumsaldır:** Kültürün, toplumları bulunduğu yer yada dönemlerde oluşması, yaşamasıdır. Toplumun dışında ondan bağımsız bir kültürden söz edilemez. Kültürün varolabilmesi için toplumun varlığı şarttır. Toplumların kendilerine ait kültürel

farklılıkları o toplumların özelliğini oluşturur. Her toplumun kendisine ait değerleri, gelenekleri, görenekleri, sanatı, edebiyatı vb. gibi değer yargıları vardır. Kültür bütün bu özellikleri kapsar.

- **Tarihseldir:** Kültür denen karmaşık bütün ve onu oluşturan öğeler(dil, din, yazı, giyim-kuşam, sanat, yerleşme vb.) hangi toplum olursa olsun bir anda, kısa bir zaman dilimi içinde meydana çıkmış değildir.Kültür, yüzyılların deneyimlerinden süzülerek biçimlenmiş, geçmiş kuşakların yaşamları, deneyimleri, alışkanlıkları vb. gibi özellikler günümüz kültürünün içinde yeri vardır.
- **Kalıtılsaldır:** Kültürün ya da onun kapsamına giren öğelerin, etkinliklerin doğum yoluyla değil kültürleşme yoluyla aktarılır. Bireyler ya da topluluklar, öğrenme yoluyla kazandıkları davranışları veya kültürü sonraki kuşaklara genetik yoldan değil, öğrenme yoluyla aktarırlar. Örneğin, kaza sonucu sakat kalan kişi bu özelliğini genetik yoldan çocuklarına aktaramaz; ama bir kimsenin yaşamı boyunca edindiği her türlü düşünsel yada duygusal özelliği ile çocuklarını da etkileyebilir.
- **İşlevseldir:** Kültürün bir başka özeliği de toplum yaşamında bir yerinin, görevinin bulunmasıdır. Toplumun kültürel özellikleri birer işleve sahiptirler, mantıksal olarak toplumla bütünleşmişlerdir. Kültür toplumsal yapının oluşmasında ve toplum özelliklerinin yaratılmasında önemli bir faktördür.
- **Dinamiktir:** Bütün sosyo-kültürel sistemler, sürekli olarak değişirler. Yaşadığımız çağın özelliklerinden dolayı değişim daha hızlı bir şekilde yaşanmaktadır. Toplumlararası iletişimin gelişmesiyle kültürel değişim hız kazanmıştır.
- **Kapsayıcıdır:** Her kültür kendi içinde barındırdığı yaşam biçimleri, sanat, dil, din vb. gibi toplumsal değerleri içerir.

1.2.4. Kültürün Değişimi

Bütün kültürler, hızlı ya da yavaş, daha doğrusu kimi dönemlerde hızlanmış kimi dönemlerde ise yavaşlamış ama kesintisiz bir değişime içindedir.

Kültürün yapısı, nereden bakılırsa bakılsın kültür kavramının tümü için ortak olan kimi tanımlamalar vardır ki bunların ilki kültürün organik olduğudur, bir başka deyişle değişimin ve buna bağlı olarak etkileşim içinde olduğudur.Her canlı varlık gibi yaşlanır, etkinliğini ve hareket becerisini kaybeder ve sonuçta işlevini tamamlayarak yok olur. Buradan hareketle, hiçbir kültür ögesinin hareketsiz ve durağan olduğunu söyleyemeyiz.

Kültürel değişme, kültürler arası etkileşme veya yaşadığı çağa uyarılma gibi dışardan gelen etkenlerden olduğu kadar, kültürün kendi iç deviniminden de kaynaklanır. Kültürün özelliklerini açıklarken kültürün dinamik bir yapıya sahip olduğunu belirtmiştik.Günümüz toplumlarında, kültürel değişimin daha hızlı değişime uğradığını söyleyebiliriz.

Günümüzde kültürel değişimin daha hızlı yaşanmasının nedenleri,

- Toplumlararası iletişimin gelişmesi. Örnek; Televizyon,telefon, İnternet,
- Toplumlarda başka kültürleri öğrenme, tanıma merakı.
- Üst kültürlerin alt kültürlere karşı siyasal ve ekonomik baskıları.
- Küreselleşmeye doğru giden bir dünya.
- Kullanılan üretim araçlarının değişimi.
- Günlük yaşamda kullanılan birçok araç-gerecin değişmesi.
- Tüketim alışkanlıklarının değişmesi.
- Toplumlar arası göç hareketlerinin fazla olması vb.

değişimlerden dolayı kültürel değişim yoğun bir şekilde yaşanmaktadır.

UYGULAMA FAALİYETİ

İŞLEM BASAMAKLARI	ÖNERİLER
<ul style="list-style-type: none">➤ Tur öncesi turun içeriği doğrultusunda Türk halk bilimi ile ilgili araştırma ve inceleme yapınız.	<ul style="list-style-type: none">➤ Türk halk bilimi araştırmalarınız için uygun yer seçiniz.➤ Türk halk bilimini doğru inceleyiniz.
<ul style="list-style-type: none">➤ Türk halk bilimi ile ilgili edindiğiniz bilgileri derleyip, turda kullanacağınız dokümanlar haline getiriniz.	<ul style="list-style-type: none">➤ Türk halk bilimi ile ilgili bilgileri edinmek için uygun materyalleri yanınıza alınız (Fotoğraf makinesi, kalem, not defteri, dijital kamera vb)
<ul style="list-style-type: none">➤ Hazırladığınız dokümanları dosyalayınız.	<ul style="list-style-type: none">➤ Tur programını hazırlamak için alanla ilgili öğretmenlerinize veya kültür tur hazırlayan acentelere başvurunuz.➤ Araştırmalarınızı sınıf ortamında sununuz.

DEĞERLENDİRME ÖLÇEĞİ

Uygulama faaliyetinde yaptığınız çalışmaları arkadaşınızla birlikte aşağıdaki değerlendirme ölçeğini kullanarak değerlendiriniz.

KONTROL LİSTESİ

Değerlendirme Konuları	Evet	Hayır
Uygun ortam seçtiniz mi?		
Türk halk bilimi ile ilgili dernek ve kurumlara gittiniz mi?		
Araştırma yaparken yanınıza uygun araç gereç aldınız mı?		
Araştırmalarınızı doğru yaptınız mı?		
Türk halk bilimini içeren doküman buldunuz mu?		
Edindiğiniz dokümanları derlediniz mi?		
Seyahat acentelerine gidip kültür tur programlarını incelediniz mi ?		
Turda kullanılabilir bir doküman haline getirdiniz mi?		
Hazırladığınız araştırmayı bir sunum haline getirdiniz mi?		
Araştırmanızı sınıf ortamında sundunuz mu?		
Toplam		

DEĞERLENDİRME

Eğer öğrenme faaliyetinde, evet sayıları çoğunlukta ise başarıyla tamamlamışsınız ve diğer bir öğrenme faaliyetine geçebilirsiniz. Hayırlarınız çok ise öğrenme faaliyetini tekrarlayınız. İhtiyaç duyarsanız öğretmeninize başvurunuz.

ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

Bu faaliyet kapsamında hangi bilgileri kazandığınızı, aşağıdaki soruları cevaplayarak belirtiniz.

A. ÖLÇME SORULARI(ÇOKTAN SEÇMELİ SORULAR)

- 1- Aşağıdaki kelimelerden hangisi halk bilimi kavramıyla eş anlamlıdır?
 - A) Kültür
 - B) Halk eğitimi
 - C) Gelenek
 - D) Folklor
 - E) Töre
- 2- Aşağıdaki faaliyetlerden hangisi halk bilimi örneği **değildir**?
 - A) Baş ağrısından dolayı hastaneye gitmek.
 - B) Okulun folklor ekibinde oynamak.
 - C) Isparta'da yapılan ortaoyunu.
 - D) Halk arasında söylenen maniler.
 - E) Halk arasında söylenen efsaneler.
- 3- Aşağıdaki kurumlardan hangisinin halk bilimi alanında çalışması **olmamıştır**?
 - A) Halk evleri
 - B) Kültür ve Turizm Bakanlığı
 - C) Folklor Araştırmaları Vakfı
 - D) Ankara Numune Hastanesi
 - E) Halk ozanları ve Aşıklar Derneği
- 4- Aşağıdakilerden halk biliminin amaçlarından biri **değildir**?
 - A) Halkın kültürel değerlerini derleme.
 - B) Halk kültürünü araştırmak.
 - C) Kültürler arasında benzerlikleri ve farklılıkları araştırmak.
 - D) Çalışmalarını halka aktarmak.
 - E) Kültürler arası çatışma yaratma.
- 5- Kültür, neden dinamik özelliğe sahip olmak zorundadır?
 - A) Milletler yaşadıkça kültür sabit kalır.
 - B) Kültür kalıtsaldır.
 - C) Kültür toplumdaki bağımsızdır.
 - D) Kültür gelenekçidir.
 - E) Kültür değişken bir özelliğe sahiptir.
- 6- Aşağıdakilerden hangisi kültürün tanımı **değildir**?
 - A) Kültür, bir toplumun yada bütün uygarlıkların birikimidir.
 - B) Kültür, değişmeyen kurallar bütünüdür.
 - C) Kültür, belli bir toplumun kendisidir.
 - D) Kültür, bir dizi sosyal süreçlerin bileşkesidir.
 - E) Kültür, bir insan ve toplum kuramıdır

ÖĞRENME FAALİYETİ-2

AMAÇ

Uygun ortam sağlandığında Anadolu kültürünü inceleyerek konuklara doğru olarak tanıtılabileceksiniz.

ARAŞTIRMA

- Anadolu Kültüründe var olan sosyal normlardan biri olan gelenekleri inceleyerek bir sunu hazırlayınız?
- Türk mutfağının özelliklerini araştırınız.

Bu araştırmaları, geleneksel davranışların sürdüğü köy ortamları, çevrede faaliyet gösteren otel mutfakları, geleneksel yemek yapan restoranlar ve internet ortamında yapabilirsiniz.

2. ANADOLU KÜLTÜRÜ VE GELENEKSEL ADETLER

2.1. Sosyal Normlar

2.1.1. Tanımı

Sosyal hayatın, toplumsal yaşamın bir düzen içinde akıp gitmesi, şahısların gerek birbirleriyle, gerekse doğrudan doğruya toplumla olan ilişkilerinde uyacakları birtakım kuralların varlığını gerektirir. Bu nedenle, sosyal hayatta gelişen çeşitli ilişkiler bir düzene sokulmuş olur; çünkü bütün kurallar, toplum hayatındaki davranışlarımızın nasıl olacağı hususunda bir takım emir ve yasakları içerir.

Kısaca neleri yapmak, neleri yapmaktan kaçınmak zorunda olduğumuzu bildirir. Sosyal normlar yaptırımı, bir kuralın emir ve yasaklarına uyulmadığı zaman karşılaşılabileceği tepkidir.

2.1.2. Çeşitleri

2.1.2.1. Örf: Örfler, çoğu zaman toplumun katı beklentileri olarak nitelenen birtakım örnek tutum ve davranışlardır. Örfler, aynı zamanda toplumu, herhangi bir değer sisteminin bünyesini oluşturan temel taşlarını da temsil eder. Bu değerler sistemi, toplumsal yapının

durumuna göre giderek özel bir hukuk sistemine göre yada o sistemdeki bir yasa maddesine de gerekçe olur.

Örflerin bireyle birey, bireyle aile, bireyle komşular ve akrabalar, bireyle halk ve ulus arasındaki ilişkileri, davranışları, tutum ve tavırları düzenleyen ve belirleyen işlevleri vardır. Toplumun her üyesini sürekli olarak baskı altında tutan örfler, zorlayıcı yaptırıcı ya da yasaklayıcı yaptırımlarıyla bireyin grupla ya da toplumla uyuşmasını sağlar.Öte yandan cins, sınıf, yaş ve mesleklere göre belirlenmiş çeşitli örfler, bunlar arasında bağlantıyı koruma, kollama, denetleme ve pekiştirmek işlevleriyle yükümlüdür.

Örflere karşı çıkma, kimi toplumlarda yasaya karşı çıkmayla bir tutulur; hatta zaman zaman yasaların da üstünde tutularak katı ve bağışlamasız bir tutumla birey cezalandırılır.

2.1.2.2. Adetler: Adetler, tıpkı örfler gibi birçok sosyal içerikli ilişkiyi düzenlemekte, yönetmekte ve denetlemektedir. Toplumsal yaşantının düzenli gitmesinde, kuralların uygulanmasında adetler etkili olmaktadır. Örneğin, karşılama ve uğurlama, yemek ve sofranın düzeni, geçiş dönemleriyle ilgili kutlama ve kutsamalar; kız isteme , nişanlılık ve evlenme usulleri; cinsler, yaş grupları, meslek mensupları arasındaki ilişkilerin biçimleri; selamlaşma, hatırlama biçimleri; yas alma, baş sağlığı dileme gibi durumlarda söylenecek sözler, takınılacak tavırlar ve tutumlar adetlerin alanına girer.

Adetler çeşitli kökenlerden kaynaklanmış ve biçimlenmiştir. Bunlar içinde geçmiş zamanların yaşama biçimleri, dünya görüşleri, ilginç rastlantı ve olaylar önemli bir yer tutar. Bir toplumda, toplumun bütünü ilgilendiren adetler olduğu gibi çeşitli mesleklerin, mezheplerin, etnik grupların vb. kendisine özgü adetleri vardır. Adetlerden bir bölümü toplumun büyük değişim çalkantısına ayak uydurarak özlerinde ve biçimlerinde sınırlı değişimlere uğrayarak benliklerini bir dereceye kadar korurken bir bölümü de tıpkı canlı organizmalar gibi etkinliği ve diriliğini zamanla yitirerek gün gelir ortadan kalkar.

2.1.2.3. Gelenek: Türkçe Sözlük’ te gelenek terimi:“Bir toplumda, toplulukta eskiden kalmış olmaları dolayısıyla saygın tutulup kuşaktan kuşağa iletilen, yaptırım gücü olan kültürel kalıntılar, alışkanlıklar, bilgi, töre, davranışlar ve ananeler”. diye tanımlanmaktadır. Gelenekler geniş anlamıyla bir kuşaktan ötekine geçirilebilen bilgi, tasarım, boş inanç, yaşantı biçimi, daha geniş anlamıyla maddi olmayan kültürdür.Dar anlamda ise kuşaklar boyunca bir toplumun örneğin kutsal yada politik işleri gibi önemli konulardaki görüşlerdir. Gelenekler, toplumsal yaşamın düzenlenmesinde ve denetlenmesinde önemli rol oynar. Nitelikleri bakımından genellikle daha tutucu olan gelenekler aile, hukuk, din ve politika gibi toplumsal kurumlar üzerinde etkilidir. Bilim ve sanat, geleneklerin daha az etkisi altındadır. Bireyin bağlı bulunduğu grubun veya toplumun geleneklere karşı çıkması, bu karşı çıkışın derecesine göre bireyin toplumsal cezaya uğraması, hor görülmesinden alaya alınmasına kadar genişleyen tepki türlerinde biçimlenir. Geleneklerin tıpkı örfler gibi yasalarla belirlenmiş türleri vardır. Yasa, geleneklere ve onlara aykırı davranışlar için verilecek olan cezaları bir ölçüye sokmaya çalışır. Gelenekler, genellikle yasalardan çok daha geniş bir alanı yönetir.

2.1.2.4. Görenek: Türkçe “görmek” kelimesinden türetilen “görenek” kelimesine, sözlüklerde “insanların birbirlerine bakarak yaptıkları şey, adet, usul, alışılmış tarz, hareket” denir. Sözlük anlamında da görüldüğü gibi görenek, bir şeyin görülerek yapma alışkanlığının kazanılmasıyla elde edilir. Göreneğin örf, adete, geleneğe bakarak yaptırım gücü daha zayıftır. Örfteki yapıma zorunluluğu, adet ve gelenekteki yapılmalı özelliği, görenekteki yapılabilme özeliğini alır. En yalın tanımıyla bir şeyi görüle geldiği gibi yapma alışkanlığı olan görenek, öteki sosyal alışkanlık gibi gerekli uygun görülenleri kapsar. Ama bunların mutlaka yerine getirilmesini istemez. Öteden beri yapıla gelmekte olan fakat henüz adet durumunu kazanmamış bu davranış biçimlerine grubun ve toplumun gelişmesine uygun yenilikler eklenir. Bunlar süreklilik kazandığı gibi bir süre sonra ortadan kalkabilir.

Görenekler, günlük yaşantımızın gerekli gördüğü ilişkilerin düzenlenmesinde, bireyler arasındaki sürtüşmeleri azaltmakta, toplumsal ilişkilerin kolaylaşmasında, belirleyici rol oynar. Komşu ziyaretlerinde, hasta yoklamalarında, alış-verişte, ortak taşıtlara inip binmede, tanışma ve tanıştırılmalarda nasıl davranılacağını belirleyerek ilişkilerin düzenli gitmesine yardımcı olur.

2.1.3. Sosyal Davranış, Vaziyet Alış, Beklenti

İnsanların toplumda gerçekleşen durumlara karşı gösterdiği hallerdir. Anadolu kültüründe örf, adet, gelenek ve görenek gibi sosyal normların toplum üzerindeki etkisinden dolayı toplumdaki bireyler veya gruplar çeşitli durumlara karşı vaziyet almak zorunda kalabilirler. Topluma çeşitli davranış biçimlerini veren, sosyal normlar karşısında tutunması gereken vaziyetler ve beklentiler vardır. Örneğin, bir evde biri öldüğü zaman aile fertleri, akrabalar belli bir süre evde televizyon, radyo veya müzik seti vb. gibi eğlence aletleri çalmazlar.

2.1.4. Akrabalık ve Komşuluk ilişkileri, İmece, Kutlama, Törenler

2.1.4.1. Akrabalık ve Komşuluk İlişkileri: Akrabalık ve komşuluk, Türk kültüründe önemli bir yere sahiptir. Akraba, kan bağıyla birbirlerine bağlı olan kimselerdir. Anadolu’da akraba çok olan, güçlü olan anlamına da geliyor. Akraba olanların kendi aralarında ekonomik ve sosyal paylaşımı son derece yaygındır. Komşuluk ilişkileri de akrabalık ilişkileri gibi gelişmiştir. O kadar ki atalarımız “ ev alma komşu al” diyerek bir evin huzurlu, yaşanabilir ev olabilmesi için çevredeki komşuların evden bile önemli olduğunu vurgulamışlardır. Bu nedenle, kültürümüzde komşu, komşulukla ilgili, “komşu hatırı, kapı komşu, komşu kapısı” gibi deyimler ve “Komşu komşunun külüne muhtaçtır” gibi pek çok atasözü bulunmaktadır. Kültürümüzde komşular birbirlerine sevgi, saygı, hürmet, yardımlaşma duygusuyla bağlıdır.

2.1.4.2. İmece: Kırsal toplumlarda, köyün zorunlu ve isteğe bağlı işlerinin köylülerce eşit şartlarda, emek birliğiyle gerçekleşmesi veya birçok kimsenin toplanıp el birliğiyle bir kişinin veya bir topluluğun işini görmesidir. Buna işlerin sıra ile bitirilmesi de diyebiliriz. Kültürümüzde, bir yardımlaşma ve dayanışma örneğidir. Özellikle, yaz aylarında ekin biçme,

bağ bozumu, zeytin toplama vb. gibi dayanışma gerektiren durumlarda bir araya köylüler gelerek bir dayanışma ve birliktelik içinde olurlar.

2.1.4.3. Kutlama ve Törenler:Çift sürme, tarlaya tohum atma, ekin biçme, harman kaldırma gibi işler sırasında, halk arasında düzenlenen bazı küçük törenler vardır. Ama bunların bayram sayılabilecek nitelikte olanları azdır.Bununla birlikte bağ ve bahçe işlerinin olduğu bölgelerde, kimi gösterilerle yayla geleneğini sürdüren topluluklardaki eğlencelerle, bu türden bayramların kutlandığı görülür.

İzmir'e bağlı Kemalpaşa'nın "Kiraz Bayramı", Giresun'un "Fındık Bayramı", Mut'un "Kayısı Bayramı" bunlar arasında sayılabilir.Bu gösterilerin bayram niteliğini kazanması, gevşemeye yüz tutmuş halk geleneğini, bir zamanlar kutlandığı halde unutulmuş eski bayramları, yeni şartlar içinde ve yeni amaçlarla canlandırma çabalarının bir sonucudur.

Kuzeydoğu Anadolu Bölgesi'nde yapılan bazı törenleri de bu gruptaki bayramlar arasında saymak mümkündür. Artvin'in Şavşat İlçesinin köylerinde yapılan "Pancarlı Şenlikleri", Pasaf köylerinde üç gün süren "Seyran Şenlikleri", Giresun'un köylerinde üç gün süreyle "At Göçü" en güzel örneklerdendir.Bu törenlerin ortak niteliği, köy halkının bir bölümünün hayvanları ile bahar başında yaylaya çıkmalarından, bir- iki ay sonra yani köydeki tarla işlerinin sona erip ekinlerin ya da otların biçimine sıra geldiği zaman rastlamaları, bu yeni işe başlamadan önce köyde kalanların birkaç günlüğüne yayladakilere katılıp şenlik günlerini bir arada geçirmeleri, sonra ekin veya ot biçmeye tekrar köye inmeleridir.

Erzurum'da tören yine haziran sonu veya temmuz başında bir gün süreyle çayır biçmeden önce yapılmakla birlikte, gidilecek yerin yayla olması şart değildir. Herhangi bir mesire yeri ya da ılıcada eğlenildiği de olur.Hepsinin ortak yanı, davul, zurna ya da başka çalgıcıların katıldığı danslar, türlü seyirlik oyunlar, cirit, nişan, koşu gibi yarışmaların düzenlenmesi, birlikte yemek yenmesiyle tam bir bayram havasındaki kutlamalardır.

Fotoğraf8:Karadeniz Yayla Şenliği

2.2. Anadolu’da Geleneksel Adetler

2.2.1. Doğum Adetleri

Geçiş dönemlerinde ilki olan doğum, dünyanın her yerinde olduğu gibi Anadolu’da da her zaman mutlu bir olay olarak kabul edilmiştir. Anaya benlik ve bütünlük, babaya güven, akrabaya, soya, sopa da güç kazandıran ve yaşamın başlangıcı olan doğum olayı gerek söz konusu çift, gerekse yakınları tarafından büyük önem taşımaktadır. Doğum ve kendi evresi içerisindeki evrelerine de bir takım geçiş töreleri eşlik etmektedir.

Yaşamın başlangıcı olan doğum, en önemli geçiş dönemlerinden biridir. Gelenek, görenek, adet ve inanmalar, hamile kadını ve çevresindekileri daha doğum öncesinden hatta çocuk sahibi olma isteğinden başlayarak birtakım adetlere uymaya, bu adetlerin gerektirdiği işlemleri yerine getirmeye zorlamıştır.

Anadolu’da doğumla ilgili adet, inanma ve gelenekler:

- Doğum öncesi
- Doğum sırası
- Doğum sonrası olmak üzere üç ana başlık altında incelemektedir.

2.2.1.1. Doğum öncesi: Doğum öncesi gelenek, görenek, adet ve inanmalara yönelik uygulamalar; kısırlığı giderme, hamile kalma, aşırma, hamilelik, çocuğun cinsiyetini anlama, hamile kadının hamilelik esnasında kaçındığı davranışlar etrafında yoğunlaşmaktadır.

Kısırlığı Giderme, Gebe Kalma

Toplumumuzda geçmişte çocuk sahibi olunamadığı durumlarda kusur çoğunlukla kadınlarda aranmaktaydı.

Bu uygulamalar geçmişte genel olarak:

- **Dinsel Nitelikli Uygulamalar:** Türbeler ziyaret edilir, dualar edilir, kurban kesilir, adak adanır.
- **Halk Hekimliği Kapsamına Giren Uygulamalar:** Kaplıcalara gidilir, içmelere gidilir, çeşitli ilaç tedavileri uygulanır.

Günümüzde ise çocuk sahibi olunamadığı durumlarda kadın ve erkek aynı derecede sorumlu tutulmakta ve beraber tedavi görmektedirler. Günümüzde de zaman zaman geleneksel tedavi yöntemlerine başvurulmasına rağmen modern tıp yöntemleri hem kırsal kesimde hem de kent ortamında daha ön plana geçmiştir.

- **Aş Erme Dönemi:** Halk deyişiyle “aş erme” aşamasında ise bazı şeyleri yapmakta, özellikle belirli nesnelere bakmaktan, yiyecekleri yemekten kaçınmakta ya

da tersine bazı şeyleri özen göstermektedir. Aşeren kadın genellikle acı, ekşi ve baharatlı şeyleri yemekten kaçınmaya zorlamaktır.

- **Hamilelik:** Toplumun kültürel değerleri kadını hasta kategorisine sokarak ona hasta gözüyle bakmakta ve kadından bu değerlere uygun beklentilere göre hareket etmesini ve anne rolünü üstlenmesini istemektedir.

Anadolu'da hamile kadın: yüklü, iki canlı, gebe, ağır ayak, koynu dolu vb. adlarla tanımlamaktadır.

Hamilelik döneminin en önemli konularından birisi de doğacak çocuğun cinsiyetiyle ilgili yapılan yorumlar oluşturmaktadır. Anadolu'da konuyla ilgili olarak;

- Kadının fiziksel görünümüne bakarak
- Kadının yediklerine bakılarak
- Kadının davranışlarına bakarak

çocuk cinsiyeti hakkında fikir yürütülür.

Günümüzde ise çocuğun cinsiyetiyle ilgili geleneksel yorumlardan daha yoğun olarak modern tıp yöntemlerine başvurulduğu gözlenmektedir.

Anadolu'da geleneksel kesiminde çok yaygın olan inanış sistemi, hamile kadını bir takım davranışları yapmamaya ve yapmaya zorlamaktadır. Bu davranışlardan bazıları:

Yapmaması Gerekenler

- Gizli saklı bir şeyi alıp yemez.
- Cenazeye gitmez vb.

*YEDİKLERİNE
DİKKAT
ETMELİSİN*

Yapması Gerekenler

- Aya ve gökyüzüne bakar.
- Güzel kimselere bakar.
- Gül koklar.
- Ayva, elma, yeşil erik, üzüm yer.

2.2.1.2. Doğum Sırası: Anadolu'nun kırsal kesimlerinde, geçmişte doğumlar köy ebelerinin yardımlarıyla evlerde yapılmaktaydı. Çok yaygın olmamakla birlikte Anadolu'da hala evde yaptırılmaktadır. Doğum esnasında yapılan uygulamaların büyük çoğunluğu doğumun kolay olmasına yönelik uygulama ve pratikler oluşturmaktaydı.

Bu uygulamalara örnek olarak :

- Kadının yüksek bir yerden atlatılması
- Kadının sırtı alınıp silkelmesi
- Kolay doğum yapan kadının, doğum yapacak kadının sırtını sıvazlaması vb.

Fotoğraf9:Nazar boncuğu

2.2.1.3. Doğum Sonrası: Doğan çocuk tuzlu suda yıkandıktan sonra hemen arkasından kundaklanır. Üzerinden üç ezan vakti geçtikten sonra çocuğun ağızına şerbet damlatılır. Arkasından imam ya da dua bilenlerden biri çocuğun kulağına ezan ve dua okur.

Doğum Sonrası Uygulamalar:

- **Çocuğun Göbeği ve Eşi:** Çocuğun göbeği, ilerde işini ve geleceğini etkileyeceği inancıyla gelişigüzel atılmaz.

Okulun duvarına, bahçesine atılır (okusun diye).

Suya atılır (kısmetini dışardan arasın diye).

Günümüzde doğumlar hastanede gerçekleştiği için eşle ilgili geleneksel uygulamalar tamamen yok olmuş durumdadır. Göbekte ilgili adet ve inanmalar günümüzde de yaygınlığını sürdürmektedir.

- **Loğusa:** Anadolu'da yeni doğum yapmış ve henüz yataktan kalkmamış kadına verilen addır. Loğusalık süresi kırk gündür. Doğum yapanlar, loğusalar aile büyüklerinin yanı sıra, akrabalar ve komşular tarafından ziyaret edilir.Loğusa ziyaretinde şu sözler söylenerek loğusa tebrik edilir.

- Uzun ömürlü olsun.
- Ağızının tadıyla büyütesin.
- Analı babalı büyüsun.

- **Kırk Basması:** Anadolu halkı loğusa ile kırk çocuğun doğumdan sonraki kırk gün içerisinde hastalıklarına ve ileriki aylardaki gelişim eksikliğine; kırk basması, kırk düşmesi gibi adlar verilmektedir.
- **Kırklama:** Loğusa ve kırk çocuğa kırk basmaması için loğusanın ve çocuğun serbest çıkması için kırk gün içerisinde genellikle kadın ve çocuğun yıkanması biçiminde yapılan uygulamaya “kırklama” adı verilmektedir.

Anadolu geleneklerinde doğum ile ilgili olarak bazı gelenek ve göreneklere birkaç örnek verirsek:

Erkek çocuğun doğumu, toplumun tutum ve inançlarıyla sıkı sıkıya bağlıdır. Genellikle aileler erkek çocuk ister. Kız çocuk dünyaya gelmesi durumunda aileler biraz üzülür, ancak “Allah’tan gelene şükür” denerek teselli duyulur.

Köylerde çocukların ana sütüyle beslenmesi esastır. Eğer ana sütü erken kesilirse, çocuğa bir “sütanne” tutulur. Bu sütanne çocuğu gerektiği süreye kadar besler.

2.2.2. Evlenme Gelenek ve Göreneklere

Yaşantının temel dönüm noktalarından biri olan evlenme, hem kadın erkeğin yaşamını birleştirmesi açısından bireysel hem de aile ve akrabalık bağlarının kurulması açısından toplumsal bir olgudur.

Evlenme, hayatın doğumdan sonra ikinci dönemi olarak kabul edilir. Gelenekte ev yapanın, ev alanın ve evlenenin işlerini kolay gidileceğine inanılır. Bu konuda borçlanmadan pek korkulmaz. Anne babanın görevlerinden biri çocuklarını evlendirmektir.

Günümüz Türk toplumunda tek evlilik esası vardır. Bugün ülkemizde eş seçme yolları ve çeşitleri şöyle sıralanabilir.

- Görücü usulü
- Aileler seçmekle birlikte, gençlerin rızasının alınması
- Eş seçiminin gençlerin yapması fakat ebeveynin onayının alınması

Bunların dışında ailenin onayını almadan evlenme şeklinde ortaya çıkan ve zaman zaman bir takım problemler doğuran daha başka eş seçme yolu da “Kız kaçırma”dır.

Toplumumuzda, geleneğe bağlı olarak var olan bir eş seçme şekli de “beşik kurtması”dır. Yalnız gelecek nesillerin sıhhatli yaşayabilmesi için yakın akrabalarından eş seçmekten kaçınılmalıdır.

Görücü usulü olarak literatüre geçmiş olan evlilik türünde, önce erkeğin annesi ve aile yakınları kız tarafına gider kızını görürler. Kız beğenildikten sonra damada gösterilir, o da beğenirse kızın istenmesine karar verilir.

2.2.2.1. Söz Kesme: Kız evine gidilerek kızın babasından istenilmesine dünürlük, dünürlüğe gitme adı verilir. Ailenin ileri gelen kadın ve erkekleri daha önce belirlenmiş hayırlı bir günde kızı Allah'ın emri, peygamberin kavliyle ailesinden istemek üzere giderler.

Ancak kız evi biraz naz evi olması nedeniyle ilk istemede kız verilmez. Birkaç defa daha kız istenip, kız evi yeterince düşündükten sonra olumlu cevabı erkek tarafına bildirir.

Böylece karar verildiği için söz kesilmiş olur. Tarafların isteğine göre bazen aynı gün gelin ile damada nişan yüzükleri de takılır, bazen de ayrıca düzenlenecek nişan töreninde bu işlem gerçekleştirilir. Söz kesildikten sonra yaygın bir gelenek olarak arada tatlılığı sağlamak dileğiyle şerbet içilir. Şerbetin içilmesi artık kızın kesin olarak verildiği ve evlilik kararının kesinleştiği anlamına gelir. Ayrıca söz kesme sırasında aileler nişan ve düğün tarihleri, alınacak eşyalar gibi konuşmalar da yaparlar.

2.2.2.2. Nişan: Her iki taraf da hazırlıklarını tamamladıktan sonra kız evinde daha çok kadınların katılımıyla nişan töreni yapılır. Erkek tarafı gelin için alınan takıları takar ve diğer hediyeleri verir, karşılığında da kız tarafı hediyeler verir. Nişan törenleri isteğe bağlı olarak yemekli de olabilir.

Nişan, hem evliliğe atılan bir adım hem de her iki taraf için bir tanışma ve uyum, düğün için kararlaştırılan sürenin başlangıcı anlamlarına gelmektedir. Eğer taraflar arasında herhangi bir anlaşmazlık ortaya çıkarsa nişan bozulabilir.

2.2.2.3. Kına Gecesi: Düğünden bir gün önce, kız evinde ve oğlan evinde yapılan törene 'kına gecesi' denir. Kına gecesi her iki tarafta da yapılabilir ama yoğun olarak daha detaylı bir biçimde kız evinde, kadınlar arasında yapılır.

Kına gecesi olduğu gün ya da birkaç gün öncesinde gelinin çeyizleri kız evinden alınır, oğlan evine getirilerek gelinin odası hazırlanır. Gelinin çeyizleri düğün veya düğün sonrasında oğlan evinde sergilenerek misafirlere gösterilir.

Kına gecesinde kız evinde toplanan kadınlar, bir süre eğlendikten sonra acıklı türküler söyleyerek gelini ağlatmaya çalışırlar. Daha önceden suyla yoğrulan kına, bir tepsi içerisinde etrafına mumlar dizili şekilde ortaya getirilir. Bazı yerlerde önce geline kına yakıldıktan sonra misafirlere de dağıtılır bazı yerlerde de en son geline kına yakılır.

2.2.2.4. Düğün: Düğün aşamasında, önceleri çevredeki insanların düğüne çağrılması gerekmektedir. Düğüne çağrı anlamında düğün davetiyesi gönderilir. Bu davetiye daha önceden hazırlanmış bir parça kumaş, bir kart, bir yazma gibi hediyeler olabileceği gibi şeker, bökrek gibi yiyecekler de olabilir.

Anadolu'da düğünler, genellikle üç gün sürmektedir. Son zamanlarda ise yalnız hafta sonları olan iki günlük düğünler hem ekonomik hem sosyal açıdan tercih edilmektedir.

Fotoğraf10: Anadolu'da düğün

2.2.2.5. Gelin: AlmaKına gecesinin ertesi günü, hem gelin alma hem de esas düğün günüdür. Her iki tarafta da konuklara yemek ikram edilir, genellikle davul- zurna eşliğinde eğlenceler yapılır. Gelin ve damat için her iki tarafta da hazırlık yapılır. O gün oğlan tarafından konuklar toplanarak kız evine gelin almaya giderler. Hazırlıklar tamamlandıktan sonra gelin evden çıkarılır. Gelin baba evinden çıkarken oğlan evinin kapısından girerken evliliğin yolunda gitmesi, çiftin mutlu olmasını sağlamak için birtakım dinsel-büyüsel işlemler yapılmaktadır. Gelinin başından şeker, bozuk para, kuruyemiş gibi şeyler atılarak bolluk-bereket getirmesi dileği ifade edilir.

Fotoğraf11: Gelin alma

2.2.2.6. Nikah: Düğün olduğu akşam, erkek tarafında kalmış misafirlere yemek verilir ve gelinle damadın imam nikahı kıyılır. Önceleri resmi nikah düğünden sonra herhangi bir tarihte yapılabilirken son zamanlarda düğün öncesinde resmi nikahın mutlaka yapılmış olmasına özen gösterilmektedir. İmam nikahı kıyıldıktan sonra gelin ile damat kendi odalarında bir araya gelirler. Bu arada Bu sırada gelinle damadın uyumlu bir şekilde bir arada olabilmelerini sağlamak amacıyla bir takım geleneksel işlemlere başvurulur. Damada ve geline bilgi veren kişiler vardır. Erkeğe bilgi verene “sağdıç”, kıza bilgi verene ise “kız yengesi” denir. Evliliğin ilk gecesine “gerdek” veya “zifaf” gecesi, gecenin geçirileceği odaya da “gerdek” veya “zifaf odası” denir. Gelin damattan önce gerdek odasına girer. Damadı, sağdıç gerdek odasının kapısına kadar getirir. Dua edilir, güvey özellikle taşrada arkadaşları tarafından şamata ile yumruklanarak gerdek odasına sokulur.

2.2.3. Ölüm Adetleri

Dünyanın her yanında, ölümle ilgili olan töreler üç grupta toplanmaktadır. Bunlardan biri ölenin “öbür dünyaya gidişini kolaylaştırmak; Bir başka adet, tören ve uygulama ise ölenin geri dönüşünü; yakınlarına ve geride bıraktıranlara zarar vermesini engellemek amacıyla yerine getirilenlerdir. Üçüncü grupta toplananlar ise ölenin yakınlarının, ruhsal durumlarını ve sarsılan toplumsal ilişkilerini düzeltmektir.

Türk kültüründe ölümden hemen sonra yapılan işlemler, zaman sırasıyla şunlardır: Ölü'nün gözleri kapatılır, çenesi bağlanır, yatağı değiştirilir, karnına bıçak(yada makas, maşa) konur, bulunduğu odaların perdeleri açılır, gece ise oda aydınlık tutulur; baş ucunda Kur'an okunur, yalnız bırakılmaz. Yaygın olan inanışa göre ölü elden geldiğince çabuk gömülmelidir; ancak ikindiden sonra ölenler, ertesi güne kadar bekletilir. Gömülme hazırlıklar yıkanma, kefene sarılma, musalla taşında cenaze namazının kılınmasıdır. Genel olarak tabutun üstüne ölü'nün cinsiyetini, kimi hallerde mesleğini belirten bir eşya konulur, Genç yaşta ölen kızların tabutu, gelin teli veya duvak ile süslenir. Ölü tabutlu veya tabutsuz gömülür. Tabutlu gömüldüğü hallerde de tabut baş tarafından açılır. Geleneğe göre tabut içinde de olsa üstüne bir parça toprak konulması gereklidir. Gömülmeden sonra, imam olsun, cemaat olsun, Kur'an da belirli ayetler okurlar. Bundan sonra, imam “talkın” verir: Talkın, sorgucu meleklerle ölü'nün vereceği karşılıkları kolaylaştırma amacı ile söylenen öğüt niteliğine Arapça sözlerdir. En sonunda ölü'nün oruç ve namaz borçlarını ödemek, yerine getiremediği sözlerini affettirmek için fakirlere “devir” veya “ıskat” adı verilen usule göre para dağıtılır.

Ülkemizde başsağlığı dileme geleneği vardır. Baş sağlığı dilemenin en iyi yolu ölenin yakınlarıyla yüz yüze görüşmektir. Uzakta oturup seyahat imkanı bulamayanlar telefon, telgraf, mektup ve gazete ilanı vasıtasıyla baş sağlığı dileklerini iletirler. Baş sağlığı ziyaretine gelenler uzun süre oturmazlar. Baş sağlığı gelenler şu sözlerden birini veya birkaçını söylerler.

- Başımız sağ olsun.
- Allah başka acı, keder göstermesin.
- Mekanı cennet olsun.
- Allah taksiratını affetsin.
- Nur içinde yatsın vb. gibi sözler söylerler.

Ülkemizde ölenin, dinsel törelerle “ölü aşı” denen yemekler hazırlanıp davetlilere sunularak anıldığı belli günler vardır. Bunların başında ölü'nün “kırkinci”, “elli ikinci” günleri ve “yıl dönümü” gelmektedir. Daha az rastlanmakta beraber, “üçüncü” ve “yedinci” günlerde de ölen kişi belli bir biçimde anılmaktadır.

Ölüyü anma günleri içerisinde ve “kırkinci” gün en yaygın anma günüdür. “Kırkinci” günde ölen için yemek verilir, helva su dağıtılır. Mevlid okunur, hatim indirilir. “Yasin” okunur, “kırk duası” okutulur. Elli ikinci günde de mevlid, Kur'an ve “elli ikinci gece duası” okunur dua edilir; yemek verilir, helva dağıtılır. Kırk ve elli ikinci günlerin dışında, ölüm yıl dönümüne, ekonomik duruma göre camilerde veya evlerde “ölenin ruhu için”

mevlit okutulur ve şeker dağıtılır. Mevlid çevreye,“okuyucu” veya gazete aracılığıyla duyurulur.

Evrensel bütün kültürlerde olduğu gibi bizim kültürümüzde de ölümle ilgili adet ve uygulamalar arasında yas tutmak işlemi yer alır. Yas toplumsal, ekonomik, biyolojik ve duygusal yönden bağlı olduğumuz bir insanın kaybindan duyduğumuz acı ve insancıl bir tepkinin dışı vurumudur. Kültürümüzde, ölenin ardından “yas tutmanın” süresi, üç gün ile bir kaç yıl arasında değişmektedir. En yaygın yas süresi, “kırk günlük” olandır. Yas süresince gerek kadın, gerek erkek, gerekse ailenin öteki üyeleri birtakım şeyleri yapmaktan kaçınırlar. Genellikle renkli, süslü şeyler giyilmez, gezmeye eğlenceye gidilmez, yıkanılmaz, tıraş olunmaz. Bu arada nişan, düğün, sünnet gibi töreler, ya ileri bir tarihe alınır ya da sessiz bir törenle yapılır. Komşular ve akrabalar, ilişki derecesine göre bir takım şeylere dikkat ederek yaslı ailenin acısını paylaşmaya çalışırlar.

Kültürümüzde, ölümle ilgili önemli adetlerden birisi ,”baş sağlığı” (taziye) dilemektir. Baş sağlığı dileme, sözün etkileyici ve sağaltıcı gücünden yararlanarak hem acıyı, yası azaltmaya hem de dayanışmaya yönelik bir adettir. Uzakta olanlar da telgraf, mektup, telefon ve gazete ilanlarıyla bu önemli görevi yerine getirirler.

Türk halkı, ölümü de doğum gibi normal karşılar, şu atasözleri ölüm hakkındaki düşüncelerini en güzel şekilde anlatmaktadır.

- Ölüm geliyor demez.
- Akıbet gelir başa.
- Ölüm hak, miras helal.
- Ölenle ölünmez.

2.2.4. Geleneksel Beslenme Biçimleri

Milli kimliğimizin en canlı konusu sofrası ve mutfak kültürümüzdür. Türk mutfağı, Çin ve Fransız mutfağıyla birlikte dünyanın en zengin üç mutfağından biri kabul edilmiştir. Yiyecek ve içecekler, hayatın devamını sağlaması yanında, toplumda beşeri ilişkilerin kurulması, ailede sevinç ve üzüntülerin paylaşılması gibi önemli rolleri de üstlenirler.

Beslenme geleneklerimizde, ailenin komşularıyla ilişkileri de önemlidir. “Göz hakkı” , “koktu” diyerek zaman zaman komşulara ve yoksullara yemek gönderilir. Komşuya iade edilecek yemek kabı boş gönderilmez. Küçük bir armağanla veya değişik bir yiyeceklerle geri verilir.

Başkalarını imrendirmemek için yiyecek maddeleri açıkta eve götürülmez, sohbetlerde evde pişirilen yemeklerden söz edilmez. Mecbur kalınırsa “söylemesi ayıp” diye sözle başlanır.

Aile ekonomisine katkıda bulunmak amacıyla yiyecek ve içeceklerden bir bölümün evde üretilmesine çalışılır. Tarhana, erişte,salça,reçel, yoğurt, peynir,turşu, konserve evde yapılırsa ekonomik olur. Baklagiller, pirinç bol ve ucuz oldukları mevsimde satın alınır. Sebze ve meyveler kurutma ve maddeleri en iyi konserve yoluyla kışa saklanır. Çarşıdan,

pazardan yiyecek maddeleri satın alınırken bu maddeleri en iyi yetiştiren ve ürünlerin sağlık kurallarına uygunlukları da kontrol edilerek mutfağa getirilir.

Resim2: “Hamur Açan Kadın” Arzu Taşkiran SAĞIROĞLU

2.2.5. Sofra Adetleri

Türk ailesi günümüzde genellikle bir gün içinde üç defa sofrada toplanmaktadır. Sabah, öğlen ve akşam .Yemeğe aile reisi (baba, büyük baba) “besmele çekerek”, “afiyet olsun” diyerek başlamadıkça diğerleri hiç bir şey yemezler.Sofrada misafir varsa o da aile reisinin yemeğe başlamasını bekler. Haklı mazeretleri dolayısıyla sofraya geç gelen aile fertleri “afiyet olsun” diyerek kendilerine ayrılan yere otururlar.Türk sofrası geleneğinde yemek sağ elle yenir.Bugün de bu gelenek devam etmektedir.Ancak çatal ve bıçak beraber kullanılacaksa çatalın sol, bıçağın sağ elle tutulması yaygınlaşmaktadır.

Fotoğraf 12: Van Yöresine Ait Oturma Odası

Sofrada tabaklara yemek dağıtımını, anne veya baba yapar.Annenin bu görevi yaptığı durumlar daha çoktur.Çünkü anne kimin, hangi yiyeceği, ne kadar yiyeceğini iyi bilir.Artan yemeklerin dökülmemesi için ilk önce tabaklara daha az yemek konur.Daha fazla yemek

isteyenler, tabaklarındakini bitirdikten sonra tekrar isteyebilirler.Türk sofrasında yemekler şu sırayla yenir: Çorba, et veya etli sebze yemeği,pilav, makarna veya börek, zeytinyağlılar, tatlı veya meyve.Bir beyitte, bu kural şöyle ifade edilmiştir.

Önce çorba, patlıcan, pilavla hoşaf gelir
Helvaya tuz katılmaz, bunu erbabı bilir.

Yemek, sofrta gelenekleri başka bir değişle sofrta adabı, her millette olduğu gibi Türk milletinde de yüzyıllar öncesinde şekillenmiş. Sofraya getirilen her yemekten yenir.Yemek ayırt edilmez.Sağlık dolayısıyla bazı yiyecekleri yiyemeyenler mazeretlerini mümkünse sofrta kurulmadan önce söylerler.

Sofrada uyulması gereken bazı kurallar:

- Yemekler, damlatılmaz ve sofraya dökülmez.
- Yemek koklanmaz, soęutulmak amacıyla üflenmez.
- Ekmek ve et bıçakla kesilir.Eller ve bıçak ekmekle temizlenmez.Ekmek çöpe atılmaz.Kaşık ve çatal ekmek dilimin üzerine konmaz.
- Lokma, ağızda iyice çiğnendikten sonra yutulur.
- Ağızda lokma varken konuşulmaz.
- Ağız şapırdatılmaz, çirkin sesler çıkarılmaz.
- Kimsenin yediği gözetlenmez
- Yemekte ölülerden, hastalardan, ięrenilir şeylerden söz edilmez.
- Aksırılmaz, sümkürülmez, baş ve gövde kaşınmaz. Zaruri durumlarda müsaade istenerek lavaboya gidilir.
- Dışarıya bırakılacak artıkları (kemik,meyve kabuklar gibi), herkes kendi önüne veya artık tabağına koyar.
- Yemeğin sonunda baba veya büyük baba dua eder , yemeği pişirene teşekkür eder.Aile fertleri dua sonrası “ amin” dedikten sonra yemeği pişirene “ eline sağlık , çok güzel olmuş” gibi sözlerle teşekkür etmeyi unutmazlar.
- Sofra duası, toplu yemeklerde duahanlar tarafından yapılır.Sofra duasından sonra bir lokma yenmesi gelenektir.
- Genel sofrta duasının yanında, yemek yiyenler ve misafirler şu sözlerle yemeğe son vererek hem dua hem de teşekkür etmiş olurlar.

Fotoğraf 13 Anadolu'dan sofrta

- Ziyade olsun.
- Allah'a çok şükür.
- Kesenize bereket.
- Sofranız daim olsun.
- Sofranızda Halil İbrahim bereketi olsun.
- Biz yedik Allah artırsın.

Ancak Türk törelerinde yemek duasının yemeğin sonunda olduğu unutulmamalıdır.

Büyükler, misafirler susadıkları zaman evin içindeki çocuklardan, gençlerden su isterler. Gençlerin, önce ne kadar su istediğini sormaları, sonra da bardağa istenildiği kadar suyu dökmeyen doldurmaları bardağın altlığın üstüne koyarak götürmeleri, saygıyla “buyurun!” demeleri gelenektedir. Su ayakta değil, oturarak içilir. Suyu içenler, suyun servisini yapanlara şu sözlerden birini söylerler:

- Su gibi aziz ol.
- Berhudar ol.
- Ömrün su gibi uzun olsun.
- Eline ayağına sağlık.

Türk Mutfağı

Türk mutfağı denildiğinde Türkiye’de yaşayan insanların beslenmesini sağlayan yiyecekler- içecekler, bunların hazırlanması, pişirilmesi, korunması; bu işlemler için gerekli araç-gereç ve teknikler ile yemek yeme adabı ve mutfak çevresinde gelişen tüm uygulamalar ve inanışlar anlaşılmalıdır.

Türk mutfağındaki çeşit zenginliği bir çok etmene bağlıdır. Kısa bir ifadeyle orta Asya ve Anadolu topraklarının sunduğu ürünlerin çeşitliliği, uzun bir tarihsel süreç boyunca birbirinden farklı birçok kültürle yaşanan etkileşim, Selçuklu ve Osmanlı gibi imparatorlukların saraylarında gelişen yeni tatlar, mutfak kültürümüzün yeni yapısını kazanmasında rol oynamıştır.

Genel olarak tahıl, çeşitli sebze ve bir miktar etle sulu olarak hazırlanan yemek türleri, çorbalar, zeytinyağlılar ve hamur işleri ve kendiliğinden yetişen otlarla hazırlanan yemeklerden oluşan Türk mutfağı; pekmez, yoğurt, bulgur vb. gibi kendine özgü sağlıklı yiyecek türlerini de ortaya çıkarmıştır. Yöreden yöreye farklılaşan lezzetleri barındıran yeme-içme biçimleri, kutlama, ve törenlerde ayrı bir anlam, hatta kutsallık taşır. Türk mutfağı, çeşit zenginliği ve damak tadına uygunluk yönünden olduğu kadar birçok yemek ve yiyecek türü ile sağlıklı ve dengeli beslenmeye ve vejetaryen mutfağına kaynaklık edebilecek örnekleri de barındırmaktadır.

Fotoğraf 14: Zeytinyađlı bir yemek

2.2.6. Anadolu' da Giysi

Giyim insanın varoluşuyla, öncelikle doğa koşullarından korunmak amacıyla ortaya çıkmış bir olgudur. Geçmişten günümüze çeşitli doğal, toplumsal, etik değerlerin etkisiyle biçim değişiklikleri göstererek bu güne kadar ulaşmıştır.

Fotoğraf 15: Rizeli kız

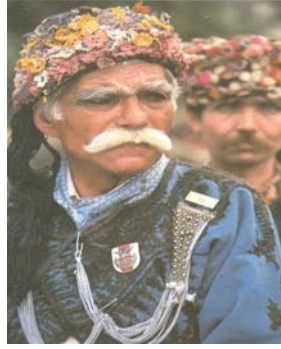
Ancak zamanla biçim farklılıkları gözlenmiştir. Bu çeşitlilikler, ait olduğu toplumun folklorik, sosyo-ekonomik yapısı, yaşanan coğrafya, kullanılan malzeme, iklim gibi nedenlerle olmuştur.

Dünya uygarlığının çok önceki devirlerinde, arkaik dönem insanının kendi toplumunda, ait olduğu kabiledede sosyal statüsünü belirleyen ve giymek zorunda olduğu giyimi vardır. Aslında bu bir zorunluluktan çok, geleneğin insanlara sunmuş olduğu bir yaşam biçimi anlayışıdır. Bu duruma sadece üste giyilenler olarak kalmamış, baş süslemelerine de yansımıştır.

Geleneksel öğeler içeren bir giyim-kuşam bize, ait olduğu toplulukla ilgili pek çok bilgi sunabilir. Toplumların yerleşik ya da konar-göçer olup olmadıkları, hangi tarihi olayları yaşadıkları ve etnolojik kökenleri konusunda bilgi verirler. Örneğin, bir Türkmen ya da

Yörük Köyü'ne gidildiğinde kimin sözlü, kimin nişanlı, kimin dul olduğundan başlığından, giyildiği renklerden anlaşılır.

İş ve özel gün giysileri farklılıklar içerir. Düğünde yapılan gelin başı ile gerdek sonrası yapılan başlık farklıdır. Köylerden kasaba pazarına gelindiğinde, kimin köyden olduğu giysilerden anlaşılır.

Fotoğraf 16:
Aydın Yöresine Ait

Anadolu'da bugün neredeyse aynı köyün mahalleleri arasında bile farklılık gösteren, geleneksel giyim-kuşam anlayışına rastlanmaktadır. Bu yüzden de hiçbir sanat tarihçesi, etnolog, halk bilimcisi, halk oyunları derlemecisi, desinatör "Türkiye'nin ulusal giysileri şudur" dememelidir. Askerlik, iş gibi nedenlerle yaşadığı çevrenin dışına çıkan erkekler kent kültürüne uyum göstermiştir. Bu nedenle de saha araştırmalarında, erkek giyim-kuşamına ait bulgulara rastlamak zor olmaktadır. Oysa kırsal yaşamada kadın dışı kapalı kalmaktadır. Kendi toplumunun yaşam biçiminde geleneklerine göre giyinir. Süslenme gereksinimlerini gelenekte gördüğü ne ise o şekilde karşılar. Çocuk giysileri de cinsiyete bağlı olarak belirli bir yaşa kadar özen taşır. Nazar anlayışı başlık ve giysilere takılan nazarlıklarla göze çarpar.

Geleneksel yaşamda her kuşak kendinden önceki kuşağı izleyerek bu giyim-kuşam anlayışını, günümüze taşır. Ancak giyim-kuşam anlayışında hiçbir değişimin olmadığını söylemek mümkün değildir. En azından malzeme değişmekte, işçilik eski özenini yitirmekte, yaşanan günün koşulları farklı biçimleri doğurmakta ya da başka modalardan etkileşim gözlemlenmektedir.

Fotoğraf 17:Kars

Kırsal yaşamda kadınlar, vakitlerinin büyük bir kısmını çalışarak geçirirler. Bu açıdan bakıldığında günlük yaşam ve iş giysileri farklılık gösterir. Ancak özel gün giysileri ve başlıklar düğünler nedeniyle görülür. Anadolu’da bir genç kızın sözlenmesiyle yapılan “baş düzeni”, sosyal statüsünü belirler ve evlilik, olgunluk, yaşlılık dönemlerinde bu önemini kesintisiz korur.

Her gün değişime uğrayan Folklor “halk kültürü” öğelerini arasında yer alan ve maddi kültür konusu olan giyim-kuşam anlayışı da bu değişimden etkilenmiştir.

KADIN GİYSİLERİ

Fotoğraf 19:Ağrı

- 1-Entari
- 2- Sıkman(Yelek)
- 3- Dizlik
- 4- Kuşak
- 5- Fes
- 6-Mahmudiye
- 7-Çorap
- 8-Çapulla-Yemeni
- 9- Şalvar

Fotoğraf 18 Artvin

- 1-Üçetek
- 2-Yelek
- 3-Palaska
- 4-Önlük
- 5-Kolçak
- 6-Çorap
- 7-Kemerli ayakkabı
- 8-Kofi hotoz Esarp
- 9-Şalvar
- 10-Cepken

Anadolu’dan kadın kıyafetlerine örnek

ERKEK GİYSİLERİ

Fotoğraf 20:Ege Zeybek

- 1- Don
- 2- Dizlik-Potur
- 3- Gömlek
- 4- Dolgu Kuşak
- 5- Camedan
- 6- Tozluk
- 7- Ayakkabı
- 8- Fes
- 9- İşlik
- 10- Kuşak
- 11- Çizme

UYGULAMA FAALİYETİ

İŞLEMLER	ÖNERİLER
<ul style="list-style-type: none">➤ Anadolu kültürünü inceleyiniz.➤ Anadolu'daki geleneksel adetleri inceleyiniz.➤ Anadolu kültürünü konuklara tanıttınız.➤ Anadolu'daki geleneksel adetleri konuklara tanıttınız.➤ Konukların konu ile ilgili sorularına yanıt veriniz.	<ul style="list-style-type: none">➤ Anadolu kültürünü doğru inceleyiniz.➤ Anadolu Kültürünü araştıran, inceleyen dernekler ve kurumlara gidiniz.➤ Seyahat acentelerine gidiniz.➤ Uygun ortam yaratınız (Yaşadığınız yere yakın bir köy olabilir).➤ Materyal sağlamak için uygun araç-gereç temin ediniz (Fotoğraf makinesi,dijital kamera vb.).➤ Bilgilerin doğruluğuna dikkat ediniz.➤ Hazırladığınız araştırmaları tur esnasında anlatırken belli bir işlem basamağına göre hazırlayınız.➤ Hazırladığınız bu çalışmalarınızı sınıf ortamında sununuz.

DEĞERLENDİRME ÖLÇEĞİ

Uygulama faaliyetinde yaptığınız çalışmaları arkadaşınızla birlikte aşağıdaki değerlendirme ölçeğini kullanarak değerlendiriniz.

KONTROL LİSTESİ

Değerlendirme Konuları	Evet	Hayır
➤ Anadolu kültürünü incelediniz mi?		
➤ Anadolu'da ki geleneksel adetleri doğru incelediniz mi?		
➤ Uygun ortam yarattınız mı?		
➤ Uygun araç gereç temin ettiniz mi?		
➤ Araştırmalarınız geleneksel adetleri içeriyor mu?		
➤ Araştırmalarınız uygun doküman haline getirdiniz mi?		
➤ Araştırmalarınızı uygun bir sunum haline getirdiniz mi?		
➤ Turda anlatılacak bir sunum haline getirdiniz mi ?		
➤ Seyahat acentalarının düzenlediği öğrenme(kültür) turuna katıldınız mı?		
➤ Tura katılırken gerekli araç ve gereci temin ettiniz mi?		
➤ Tur sırasında yaptıklarınızı rapor haline getirdiniz mi?		
➤ Konu ile ilgili sorulan sorulara cevap verdiniz mi?		
➤ Tur sırasında hazırladığınız raporları sınıf ortamında tartıştınız mı?		
Toplam evet hayır sayısı		

DEĞERLENDİRME

Öğrenme faaliyetinde, evet sayıları çoğunlukta ise başarılı olduğunuz için diğer bir öğrenme faaliyetine geçebilirsiniz. Hayırlarınız çok ise öğrenme faaliyetini tekrar uygulamak için öğretmeninize başvurunuz.

ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

1- “Müslüman mahallesinde salyangoz satan satıcı, mahalle halkının tepkisiyle karşılaşmıştır”.Bu durumun yaşanmaması için satıcı neye dikkat etmeliydi?

- A) Sosyal normlara
- B) Hukuk kurallarına
- C) Uluslararası hukuk kurallarına
- D) Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine
- E) Anayasa Mahkemesine

2- Aşağıdakilerden hangisi Anadolu’ya ait bir gelenek ve görenek **değildir?**

- A) Paskalya
- B) Evliliklerde kına gecesinin yapılması
- C) Yaşlıların ellerinin öpülmesi
- D) Komşu ziyaretine gidilmesi
- E) Evlenen bireylerin imam nikahını yapması

3- Aşağıdakilerden hangisi sofrada adetimiz **değildir?**

- A) Sofrada herkes konuşur.
- B) Yemekten sonra yemek duası yapılır.
- C) Yemekler koklanmaz, soğutmak için üflenmez.
- D) Kimsenin yediği gözetlenmez.
- E) Ağız şapırdatılmaz.

4- Aşağıdakilerden hangisi Anadolu’da giyilen kıyafetlerden biri **değildir?**

- A) Üç etek
- B) Çorap
- C) Şalvar
- D) Yemni
- E) Kilt

5- Loğusa ne demektir?

- A) Anadolu'da evlenen kadına denir.
- B) Çocuğu olan kadına denir.
- C) Baba olan kişiye denir.
- D) Anadolu'da yeni doğum yapmış ve henüz yatakta olan kadına denir.
- E) Nişanlanmış kadına verilen addır.

6- Aşağıdakilerden hangisi ölümle ilgili bir adettir?

- A) Taziye
- B) İmece
- C) Zifaf
- D) Nişan
- E) Söz Kesme

CEVAP ANAHTARLARI

ÖĞRENME FAALİYETİ – 1 CEVAP ANAHTARI

1	D
2	A
3	D
4	E
5	E
6	B

ÖĞRENME FAALİYETİ – 2 CEVAP ANAHTARI

1	A
2	A
3	A
4	E
5	D
6	A

DEĞERLENDİRME

Cevaplarınızı cevap anahtarı ile karşılaştırınız. Doğru cevap sayınızı belirleyerek kendinizi değerlendirebilirsiniz. Yanlış yaptığınız konu veya konuların cevaplarını öğrenmek için öğrenme faaliyetine tekrar dönünüz.

MODÜL DEĞERLENDİRME

Anadolu kültürü ile ilgili araştırıp derlediğiniz dokümanları tur esnasında konuklara, doğru bir şekilde tanıtarak çalışmanızı bir rapor haline getirip sınıf ortamında sununuz.

Değerlendirme Konuları	Evet	Hayır
➤ Türk halk bilimi araştırma ve inceleme yaptınız mı?		
➤ Araştırma için gerekli araç -gereç sağladınız mı?		
➤ Halk bilimi alanında faaliyet yürüten dernek ve kuruluşlara gittiniz mi?		
➤ Halk bilimi alanında faaliyet gösteren Internet sitelerine başvurduğunuz mu?		
➤ Halk bilimi alanında topladığınız dokümanları derlediniz mi?		
➤ Araştırmalarınızı uygun doküman haline getirdiniz mi?		
➤ Anadolu'daki geleneksel adetleri incelediniz mi?		
➤ Anadolu kültürünü incelediniz mi ?		
➤ Anadolu kültürünü ve geleneksel adetlerini doğru incelediniz mi?		
➤ Anadolu kültürünü ve geleneksel adetleri ile ilgili doküman hazırladınız mı?		
➤ Hazırladığınız dokümanları uygun bir sunum haline getirdiniz mi?		
➤ Tur operatörlerine veya seyahat acentelere gidip öğrenme(kültür) turları hakkında bilgi aldınız mı?		
➤ Halk bilimi, Anadolu kültürü ve geleneksel adetleri ile ilgili dokümanları, öğrenme faaliyetini dikkate alarak bir tür dokümanı haline getirdiniz mi?		
➤ Hazırladığınız dokümanları turda anlatmak için anlaşılır ve doğru bir sunum haline getirdiniz mi?		
➤ Seyahat acentalarının düzenlediği öğrenme turuna katıldınız mı?		
➤ Tura katılırken gerekli araç gereci yanınıza aldınız mı?		
➤ Tur esnasında iyi gözlem yaptınız mı?		
➤ Konukların konu ile ilgili sorularına doğru cevaplar verdiniz mi?		
➤ Gözlemlerinizi rapor haline getirdiniz mi?		
➤ Tur sırasında hazırladığınız raporu sınıfta sunmak için uygun bir sunum haline getirdiniz mi?		
➤ Raporu sınıf ortamında sundunuz mu?		
Toplam		

DEĞERLENDİRME

Performans testi değerlendirme sonucunda, hayır yanıtlarınız var ise ilgili faaliyete geri dönerek eksikliklerinizi gideriniz. Eğer yanıtlarınızın tümü evet ise bir sonra ki modüle geçmek için öğretmeninize başvurunuz.

KAYNAKÇA

- AKBEN Feyzullah-YAZICI Reşat, **Halk Bilimi**; Özkan Matbaası, Ankara, 1995
- AKINTÜRK Prof.Dr.Turgut, **Temel Hukuk** , Web Ofset, Eskişehir, 2000
- AKURGAL Prof. Dr. Ekrem, **Türkiye'nin Kültür Sorunları**, Pelin Ofset, İstanbul,1998
- Ege Üniversitesi Devlet Türk Musikisi Konservatuvarı **Türk Halk Dansları Bölümü**
- EKİCİ Metin, Prof.Dr.**Halk Bilimi**, Geleneksel Yayıncılık, Ankara, 2004
- ESİN Emel, **Türk Kültür Tarihi**, Yücel Ofset,Ankara, 1998
- GÜVENÇ Prof. Dr. Bozkurt, **İnsan ve Kültür** , Remzi Kitabevi, Ankara, 1999
- GÜVENÇ Prof. Dr Bozkurt, **Kültürün ABC'si**, Şefik Matbaası, İstanbul, 1997
- KARADEMİR Abdurrahim, **"Fotoğraf Arşivi"**
- KIRAÇ Ahmet, **"Resim Arşivi"**
- KONGAR Prof. Dr. Emre, **Kültür Üzerine**; Remzi Kitabevi, İstanbul, 1998
- **Örf ve Adetlerimiz**; Başbakanlık Basımevi, Ankara, 1998
- ÖRNEK Sedat Veyis, **Türk Halk Bilimi**, HAGEM Yayınları, Ankara 1995
- ÖZEKİN Murat, **"Fotoğraf arşivi"**
- TAN Nail, **Folklor İstanbul** ,2000
- TAŞKIRAN SAĞIROĞLU, Arzu , **"Fotoğraf arşivi"**
- www.geocities.com
- www.historicalsence.com
- www.humanity.ankara.edu.tr
- www.kulturturizm.gov.tr
- www.oursword.net
- www.tufak.org.tr
- www.yerelnet.org.tr
- YETKİN, Haşim, **Dünden Bugüne Alanya Sofrası** 2004
- YILDIRIM Prof. Dr.-Dursun ÇOBANOĞLU, Doç. Dr Özkul.-ÖZARSLAN, Dr Metin, **Halk Bilimi, Devlet Kitapları Müdürlüğü**, İstanbul, 2004